

EDUCACIÓ MUSICAL

De la intel·ligència al talent musical

Text: Dr. Àngel Guirado i Serrat
C. A. Universitat Nacional d'Educació a Distància. Girona (Espanya)

Il·lustració: *El petit Mozart*
probablement de Pietro Antonio Lorenzoni
(Font: Wikimèdia Commons)

1. De la intel·ligència

D'“intel·ligència” n'hi ha tantes definicions com paradigmes que l'expliquen. Algunes d'aquestes centren la seva atenció bé en les referències quantitatives determinades essencialment pels resultats proporcionats pel material psicomètric que la mesura, bé en la seva gènesi i evolució. Posicions més innatistes o més ambientalistes ens situarien en la clàssica discussió entre herència i medi. No tenim cap dubte de que quan parlem d'intel·ligència excepcional hem de fer determinades precisions terminològiques. Quan ens referim a les Altes Capacitats Intel·lectuals englobem els conceptes “superdotació”, “talent”, “geni” i “precoç”. En el cas que ens interessa també haurem de precisar el concepte “talent musical”.

Cal que ens fem unes preguntes clau per començar. Què és per a nosaltres la intel·ligència? Com es manifesta? En quin moment és més important i com podem estimular-la?. És evident que totes aquestes preguntes serien objecte de reflexions i anàlisis aprofundides que s'escapen a l'objectiu d'aquest article però sí, en canvi, podem apuntar algunes respostes. Seran aportacions generals que ens ajudaran a entendre millor el sentit que té per a nosaltres el terme “talent musical”.

La intel·ligència s'ha definit de moltes maneres. La més tradicional és aquella que té com a referència la mesura del Quocient Intel·lectual. Aquesta definició, que contempla l'ús de materials estandaritzats, valora aquesta capacitat a partir dels resultats proporcionats per aquests instruments. Des d'aquest punt de vista la intel·ligència seria allò que ens proporcionen els tests d'intel·ligència. És aquesta una definició redundant que no aporta res sobre les funcions i sentit de la mateixa. Altres definicions del concepte són més descriptives i ens aproximen millor a la seva realitat. La intel·ligència és un constructe al que s'hi arriba per la observació i fent ús d'un mètode dels considerats científics. Veiem comportaments més intel·ligents que d'altres. Així entesa, la intel·ligència és la capacitat de la persona per actuar de forma apropiada en el context i situació concreta segons les pautes i valors socials del moment. També és la capacitat de resoldre problemes i alhora el mecanisme d'adaptació que ens ajuda a resoldre de forma eficaç les situacions que se'ns plantegen en un moment concret. Intel·ligència és la forma de pensament lògic que ens dóna informació significativa sobre un problema i ens permet resoldre'l de forma eficaç. Es considera una resposta intel·ligent aquella que té en compte el pensament dels altres per tal d'anticipar un acció, entendre un missatge i actuar en conseqüència. És intel·ligència també la capacitat per formular més i millors idees sobre el món i sobre les relacions entre les coses per tal d'entendre-les i respondre-hi de forma apropiada en benefici propi i de la comunitat. En fi, podríem afegir moltes més definicions sobre aquest concepte que té múltiples dimensions: quantitatives, qualitatives, d'adaptació, de comunicació i de solució de conflictes. Podríem dir, finalment, que totes elles serien vàlides segons sigui el paradigma des del qual es consideri i, sobretot, segons el moment històric i social en que aquestes es facin. Això fa que determinades conductes les considerem més o menys intel·ligents.

La conducta intel·ligent habitualment se la situa en el camp exclusiu del comportament humà. Aquesta afirmació no seria del tot certa. En la vida animal hi ha moltes maneres de ser intel·ligent. El que ens diferencia de la resta d'éssers vius probablement és la capacitat d'impregnar de sentiments i emocions tota conducta intel·ligent. I dic probablement perquè hi ha recerques sobre presumptes sentiments expressats per éssers vius tant d'origen animal com vegetal. Aquesta diversitat present en la vida, àmplia i contundent, també es dóna entre les persones. Aquestes tenen diferències físiques de tot tipus i d'intel·lectuals que responen a la mateixa diversitat. Per això no ens ha d'estranyar que els comportaments, les actituds, els interessos i els resultats d'una acció siguin diferents. Quan parlem d'Altes Capacitats ho fem a partir d'un constructe resultant de les diverses conceptualitzacions de la intel·ligència. Per això, i segons els models explicatius apuntats anteriorment, trobaríem persones que manifesten una

intel·ligència superior. Si ens fixéssim exclusivament en la variable quantitativa proporcionada pels resultats dels tests estandaritzats, les Altes Capacitats vindrien donades per un Quoficient Intel·lectual igual o superior a 130. Aquesta mesura entesa com a definitiva de les AACC és avui considerada obsoleta ja que no té en compte aspectes dinàmics i qualitius vinculats a les emocions, ni les habilitats personals, ni les experiències, ni la motivació, ni la creativitat com a motores de les Altes Capacitats intel·lectuals. Per això cal diferenciar les diferents maneres en que les aquestes es poden manifestar.

2. De les Altes Capacitats Intel·lectuals

Situem conceptualment el que avui són les diverses manifestacions de les Altes Capacitats.

Superdotació

És la manifestació d'unes capacitats basades en un bon nivell en totes les àrees intel·lectuals, amb creativitat, un autoconcepte positiu, bona motivació i una correcta socialització. Son nois i noies que utilitzen recursos intel·lectuals de forma combinada de forma eficaç. Presenten un rendiment escolar acceptable i fins i tot bo sense que necessàriament sobresurtin en totes les àrees i sols en aquelles que siguin del seu interès. Les persones amb una destacada intel·ligència musical no serien representatives d'aquest apartat. La superdotació es considera que existeix a partir del moment en que la maduració i l'evolució es consolida i s'estabilitza. I això no succeeix abans de l'adolescència.

Talent

És la manifestació d'una determinada capacitat intel·lectual per sobre de la resta especialment en una àrea del currículum o àmbit de la conducta. En la resta de les àrees o àmbits poden respondre-hi amb normalitat i fins i tot per sota del que seria esperat. Els nois i noies amb intel·ligència musical serien representatius d'aquest apartat. En aquest cas hi trobaríem una acció combinada de la capacitat pel ritme, l'expressió creativa, la memòria visual i auditiva, la motricitat i la coordinació corporal sobretot de les extremitats. Els sentiments i les emocions centren bona part dels recursos intel·lectuals sense que interfereixin amb la resta dels aprenentatges. Poden ser, fins i tot, bons estudiants quan es combinen amb capacitats més generals.

Geni

És un adjectiu aplicat a aquelles persones que manifesten una extraordinària capacitat en alguna competència específica i que els permet realitzar alguna obra important en la cultura en que viu i que la mateixa cultura reconeix com a excepcional. També es pot donar en el cas dels Talents musicals.

Precocitat

És la manifestació d'un ritme d'aprenentatge millor i més ràpid del que correspondria per l'edat. Està molt vinculada al ritme de maduració però quan arriba l'edat adulta, podria veure's igualada amb la resta de companys de la seva edat. La maduració més ràpida en edats primerenques no segueix sempre la mateixa progressió. El que fan i el que poden arribar a fer varia fins a l'adolescència. Alguns músics que han estat precoços han estat considerats genis. D'altres s'hauran quedat simplement músics amb capacitats i dots per a la música i la instrumentació fruit en part d'unes capacitats suficients per a la instrumentació i per altra part gràcies a l'exercitació. Si la precocitat els permet competir amb els adults en igualtat de condicions, aquesta pren el nom de prodigi.

3. Com es manifesta

En un moment evolutiu determinat es poden donar alhora la precocitat, el talent, al genialitat i més endavant la superdotació. Es pot ser un geni, un talent i un superdotat amb l'afegit de "precoç" (o amb precocitat) si aquestes es manifesten abans de l'adolescència. Díficilment un talent i geni precoç no ho sigui d'adult. Caldrà esperar un temps per esvaire qualsevol dubte al respecte. En el cas de la música tenim exemples coneguts de la manifestació de les tres condicions. També es pot ser talentós i precoç però no geni si la seva obra no és suficientment admesa i valorada en el moment de la seva producció o fins i tot mai. La potencialitat determina el concepte, el moment la precocitat, el reconeixement social el geni i el moment de la seva aparició contribuirà a la resta de la manifestació del Talent.

Desenvoluparé breument la manifestació del talent musical i els seus indicadors.

La intel·ligència es manifesta de molt variades maneres. No és un concepte monolític sinó múltiple i factorial. No parlarem doncs d'una intel·ligència sinó de varies entre les que es destaquen vuit: la cinètico-corporal, la lògico-matemàtica, la lingüística, l'espacial, la

interpersonal, la intrapersonal, la musical (Gardner, 1995) i l'emocional (Goleman, 1996). En el futur descobrirem d'altres intel·ligències que seran importants en determinats camps de l'evolució social i que ja emergeixen des de la tecnològica i la comunicació virtual.

L'habilitat per a un ús excepcional de les mans s'adquireix i evoluciona des del moment en que l'home se sosté només amb les extremitats inferiors i deixa lliures les superiors. És l'eclosió d'una intel·ligència que es diferencia de la dels altres primats i que dona lloc a les habilitats manuals i al desenvolupament de la intel·ligència entesa com a solució de problemes. Si l'ontogènesi o evolució de la persona com a ésser individual recapitula la filogènesi en tant que evolució de l'espècie humana, els moments claus de la plasticitat cerebral i períodes crítics s'identifiquen en els primers estadis evolutius en els quals es configuren les estructures neurològiques superiors i les xarxes de connexió neuronals. El canvi postural, d'estirat a dret, dona accés a tot un conjunt d'experiències que permeten habilitats i coneixement de les coses. A vegades no som prou conscients d'aquests primers moments de la vida que deixen petjada en el futur de les pròpies habilitats. Aquí es conjuminen herència i medi definint les condicions per a les futures habilitats específiques superiors: els talents. I aquí, quan parlem de talents, és per fer-ho dels talents musicals.

En el cas de la música la intel·ligència superior tindria un referent en el talent complex que combina aptituds específiques de rapidesa perceptual (partitures), representació simbòlica (notes), aptitud espacio-corporal i de coordinació motriu (mans i peus segons sigui l'instrument), de creativitat (general al talent artístic) i de memòria cinestèsica i auditiva (corporal en el moviment i dels sons). Aquestes capacitats es poden presentar de forma precoç i constitueixen al llarg de la maduració un talent força proper a la superdotació.

Centrats específicament en el talent musical, considerem que hi ha un component biològic, difícilment contrastable però intuïble, vistes les altes capacitats manifestades en els precoços i genis. Amb els coneixements de què disposem de l'estructura i funcionament cerebrals pensem que no existeix una zona cerebral específica en la que s'hi ubiqui la intel·ligència musical com passa amb el llenguatge. No obstant això és una intel·ligència aïllada de les altres intel·ligències. Es dona el cas que nens autistes poden tocar molt bé un instrument i en canvi tenen afectada la comunicació oral. Això demostraria que més aviat aquesta intel·ligència estaria força repartida entre diferents parts amb funcions diferents: la memòria visual i auditiva, la percepció, la coordinació motriu, la sensibilitat, les emocions, la representació simbòlica, el plaer i la creativitat en una suma de tasques que tindrien un paper important en la producció final d'una peça musical (Gardner, 1995). Socialment la música ha tingut un important paper en

la comunicació entre les persones com és el cas de la música religiosa i els esdeveniments culturals. També és important el paper que té en l'educació global de les persones en l'adquisició de les competències bàsiques. En el camp de la salut, el talent musical serveix per trobar respostes psicoterapèutiques a determinades disfuncions emocionals, motrius, afectives i cognitives, essent un referent en les tècniques d'estimulació corporal i sensorial.

Al llarg de la història de la humanitat la música ha tingut funcions importants i evolutivament diferents. És un llenguatge universal que està al servei de l'evolució cultural de totes les cultures. Les teories computacionals defensen la seva existència com a una facultat que de manera innata està present des del naixement, que es presenta de forma latent i que calen situacions o estímuls desencadenants perquè aquestes capacitats es manifestin. D'aquí el paper important que té l'entorn i el medi més immediat en l'emergència del talent musical. Un cop manifestat, la precocitat es més habitual en les habilitats interpretatives que en les relacionades amb la creació o composició musicals que suposen un cert grau de maduració (Winner, 2003). Són dos dominis que no van aparellats.

Exemplificaré alguns casos, d'altra banda prou coneguts, que ens ajudaran a entendre com es manifesta el talent musical. Mozart va compondre i interpretar des dels primer anys de la seva vida. L'ambient familiar li era propici. Va néixer en el moment millor per a ell, en una família estimulante i en una societat que li va reconèixer el seu talent. Va manifestar el seu talent primer com a intèrpret i després com a compositor. Per ser creador cal trencar amb els tòpics i anar a contracorrent i això no ho fan els intèrprets. Mozart va ser-ne una excepció. Yehudi Menuhin tocava des dels set anys. L'ambient va ser també important per ell. Amb tres anys assistia als concerts amb els seus pares. Va voler tenir un violí com el d'en Persinger i va demanar que aquest fos el seu mestre. I així va ser. El resultat ja el coneixeu. Amb deu anys ja era un intèrpret conegut internacionalment. Bach, Haendel, Mendelsshon i Beethoven van ser grans intèrprets també de petits.

4. La detecció primerenca

La detecció de qualitats musicals excepcionals s'ha de portar a terme des de ben aviat. És quasi una condició indispensable si es vol esdevenir un talent consolidat. Com que no és una capacitat mesurable mitjançant les tècniques psicomètriques en ús, hem de tenir la capacitat d'observació per detectar-les. La potencialitat esdevé observable a partir dels dos primers anys no sense les habituals precaucions. La interpretació prodigiosa es efectiva a l'entorn dels quatre anys en funció de l'instrument. El violí és més senzill que el piano, per posar un

exemple. Els trets que identifiquen un talent musical es relacionen amb la sensibilitat, el ritme, l'atenció per les audicions musicals i l'entonació, de forma millor i més ràpida que els infants de la seva edat. Tenen una gran memòria per les peces musicals que han sentit, fins i tot per aquelles que només han escoltat una sola vegada. Inventen cançons, les interpreten amb els instruments que tenen a mà sense gran dificultat. Se senten a gust en activitats musicals. Tenen un bon desenvolupament de l'agudesada auditiva ja des del naixement i s'interessen pels tons musicals de forma més exigent que els altres nens i nenes. Canten amb precisió, recorden les cançons i desenvolupen les seves habilitats en paral·lel al desenvolupament del llenguatge. Artur Rubinstein, als tres anys, va tocar a la primera una peça que havia sentit de la seva germana mentre aquesta practicava. Aprenen i ho fan de forma molt clara i precisa. És clar, quan ens referim a aquests infants ho fem en referència a genis, a prodigis i a talents musicals excepcionals. Però aquestes característiques no sempre es manifesten de manera tan precisa.

Entre els talents musicals hi trobaríem la mateixa diversitat que en la resta de les persones. En edats primerenques les produccions d'infants precoços poden arribar a ser-ho de talents quan arriben a l'adolescència o l'edat adulta. Però també ens podem trobar que al pas dels primers anys, aquestes capacitats es converteixen en una intel·ligència destacable sense que arribi al talent. L'entorn familiar i les oportunitats que sumades a una càrrega genètica, serien els catalitzadors d'una alta capacitat musical. És aquí quan es consolida el concepte del talent musical, no abans i sense aquestes condicions. És altament probable que la precocitat condueixi al talent. Així mateix primer tindrem uns bons intèrprets i després uns bons compositors, no a l'inrevés. Les raons deuen estar més en un mecanisme de selecció social que no permet que tots els infants precoços es converteixin en adults creatius. Simplement, no hi hauria lloc per a tots si tots ells estessin interessats en la creació.

Les reflexions de Gardner (Gardner, 2001), en la seva teoria de les intel·ligències múltiples sobre les habilitats instrumentals, són claus per entendre les diferències en la qualitat instrumental. El que fa diferent la manera de tocar un instrument no és la tècnica en si sinó la intel·ligència executiva de les interpretacions, no el virtuosisme del músic. És, en definitiva, la intencionalitat humana de la mateixa interpretació.

5. Com podem potenciar el talent musical

Quines són les mesures més adients per potenciar les altes capacitats intel·lectuals de caràcter musical? Molt abans de que puguem tenir consciència de l'existència d'un talent musical existeix des dels inicis aquell espai ric en estímuls emotius, sensorials, físics i

d'acompanyament afectiu. És l'entorn o context afavoridor. En primer lloc, el paper dels pares és important en la disposició d'aquesta riquesa que serà el desencadenant en l'emergència de les altes capacitats. En segon lloc, cal donar oportunitats. Mozart va tenir la sort d'uns pares molt interessats per la música, que la gaudien constantment a la casa, que assistien plegats a concerts des de ben petits, que creaven moltes oportunitats. El clima cultural d'una família determina fer determinades coses i no unes altres, de tenir a l'abast fàcilment instruments musicals o no tenir-los de procurar l'accés a activitats que s'adeqüin als interessos i capacitats o no fer-ho. En tercer lloc, l'educació a l'escola. El paper dels mestres en la formació dels alumnes és molt important perquè aquests accedeixin a un ampli ventall de competències sobretot estimulant aquelles per les que estiguin més en condicions d'assolir. No cal posar-hi límits. Els límits els posa el propi alumne. El docent, igual que la família, ha de proporcionar els espais de temps perquè tots els talents, tinguin l'oportunitat de manifestar-se. El currículum escolar és obert i facilitador. És una exigència per al mestre en la mesura que suposa estar alerta de totes les necessitats que es manifestin a l'aula. Haurà de tenir clares les iniciatives a emprendre i també les oportunitats que haurà de donar. Haurà de provocar descobriments, facilitar materials, ser tolerant en la discrepància que pugui existir entre uns alumnes i uns altres menys dotats, acceptant la diversitat del grup i admetent ritmes i aprenentatges diferents als que correspondrien per l'edat. I en quart lloc, la sobreestimulació extraescolar. A nivell extraescolar caldria poder potenciar les habilitats de forma més específica fins allà a on sigui possible. Aquestes mesures, generals per a totes les altes capacitats i les que es poden dur a terme preferentment amb els talents musicals, s'interpreten a partir del quadre adjunt en el que es combinen diferents mesures i els espais d'intervenció. Finalment, no som partidaris de l'acceleració. Tampoc ho som de l'agrupament per capacitats malgrat que, si en algun moment apareixen altres nens amb capacitats semblants, puguin dur a terme alguna activitat conjunta en el que entre ells s'autoestimulin. Som partidaris, en definitiva, de l'enriquiment en qualsevol de les formes (aleatori, radial) escolar i extraescolar. Aquest model ajuda a desenvolupar el propi talent sense renunciar necessàriament a la relació social amb els nens de la seva edat. Com que cada cas és diferent, la millor resposta serà la que convingui a cada infant. Acabo fent una adaptació d'una frase de Torrance (1994) que diu "el nen amb talent, no és més que un nen, però amb talent". I jo afegeixo que no podem perdre de vista aquesta afirmació si, amb talent musical o sense, amb precocitat o no, el volem veure feliç. Quin pare o mare no ho vol?.

En la taula de la pàgina següent veiem quines poden ser les estratègies d'intervenció escolars i extraescolars. (En color, les més aconsellades)

Mesures escolars

	Ordinàries	Extraordinàries	Excepcionals
<i>Estratègies d'organització de caràcter general</i>	Diversificació natural dels agrupaments. Mentories o tutories sobre els altres.	Agrupaments parcials dins del mateix grup, per afinitats i per tasques.	
<i>Estratègies d'organització de caràcter específic</i>	Diversificació metodològica. Treball amb experts a l'aula.	Agrupaments parcials dins d'altres grups per a determinades activitats (canvi de grup d'edat).	Flexibilització de la durada d'un cicle o d'una etapa.
<i>Mesures que afecten a l'organització del currículum</i>	Flexibilitzacions o diversificació de continguts. Enriquiment per ampliació, aleatoris i radials.	Ampliacions de continguts i/o compactació d'àrees. Enriquiment. Plans Individualitzats.	Avançament de continguts amb o sense flexibilització. Possible en determinats agrupaments d'alumnes.

Mesures extraescolars

Entrenament extraescolar
Entrenament metacognitiu

6. Bibliografia

Castelló A, Martínez, M. (1999). "Alumnat excepcionalment dotat intel·lectualment". *Documents d'Educació Especial* núm. 15. Barcelona. Generalitat de Catalunya.

Gardner, H. (1995). *Las inteligencias múltiples. La teoría en la práctica*. Barcelona. Paidós transiciones.

Gardner, H. (2001). *La inteligencia reformulada: las inteligencias múltiples en el siglo XXI*. Barcelona. Paidós.

Gardner, H. (2001). "Les tres cares de la intel·ligència". En *webmusica.org*. Any 2007. Carme Miró. En <http://www.xtec.net/~emiro12/intelmu/lestrescares.htm> 12-11-2008.

Guirado, A. (2006). "La superdotació. Propostes d'intervenció". *Revista Docent*. Núm. 3. pp 44-45. Girona. Rei Edicions.

Guirado, A. (2008). *La superdotació als centres d'Educació Infantil i Primària dels Serveis Territorials d'Educació de Girona. Creences dels professionals Mestres i Equips d'Assessorament i Orientació Psicopedagògica sobre la detecció d'aquests alumnes i les mesures d'intervenció educativa*. Tesis doctoral en xara. Universitat de Girona. En <http://www.tdx.cat/TDX-0723108-101713>

Goleman, D.(1996). *La intel·ligència emocional*. Barcelona. Kairós.

Terrassier, J.Ch. (1994). *Les enfants sourdués ou "la precocité embarassante"*. París. ESF.

Winner, E. "La potencialitat musical" (2003). In D. Deutsch (Ed). *Butlletín of psychology and the arts*. Spring 2003. En <http://www.xtec.cat/~cmiro12/intelmu/winner.htm> 12-11-2008.